

ПОГЛЕД ВЪРХУ ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ (СТРОИТЕЛЕН СЕКТОР)

Катя Стоянова

*Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Департамент за информация и усъвършенстване на учители,
katiastoyanova@abv.bg*

РЕЗЮМЕ. Настоящият доклад представя някои аспекти на професионалното образование и обучение в България. Вниманието се фокусира върху качеството на професионалното образование. Засяга въпроси като: обучение на ученици, което не е достатъчно, липса на практически умения, липса на достатъчна връзка между теоретичното и практическото обучение, между обучението и реалната производствена практика. Описва някои от причините за това състояние на професионалното образование и обучение у нас.

LOOK ON VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING IN BULGARIA (construction sector)

Katia Stoyanova

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Department of information and in – servise Training, katiastoyanova@abv.bg

ABSTRACT. This report presents some aspects of vocational education and training in Bulgaria. Attention is focused on the quality of vocational education. Affect are issues such as: training of students, which is not enough, the lack of practical skills, lack of sufficient connection between theoretical and practical training, between training and actual manufacturing practice. Describing a some of the reasons for this state of vocational education and training in the country.

Професионалното образование в България има богата и дългогодишна история. Подготовката, която са получавали младите хора през този период е съответствала на степента на развитие на централно планираната икономика в нашата страна. Подготвените кадри в българските професионални училища са намирали добра реализация не само у нас, но и в чужбина.

Сега, във времето на **пазарна икономика** се налага **промяна в подготовката на работната сила**, която да бъде адекватна на обществено-икономическите критерии и потребности.

Опитът на развитите в икономическо отношение страни показва, че силно пазарно стопанство се извършва с помощта на система от отлично подготвени кадри, способни да се преборят с конкуренцията. Изграждането на кадри от "нов тип", чиято професионална подготовка да съответства на пазарните условия, предполага целенасочена аналитична дейност в различни аспекти на системата на професионалното образование.

В условията на засилваща се демократизация и развитието на свободен пазар на труда, нараства актуалността на проблема за професионалната подготовка на кадрите. Поставят се редица изисквания към съдържанието на професионалното образование, които ще гарантират качествена подготовка и квалификация на работната сила.

Приоритетите на стратегия „Европа 2020“ за интелигентен и приобщаващ растеж са в основата на перспективите за развитие на България като страна – член на Европейския съюз. Тяхното постигане на национално равнище е силно обусловено от политиките за развитие на българското образование.

Високото качество на професионалното образование и обучение (ПОО) е условие за усъвършенстването на притежаваните и за постигането на нови умения. Това е основа за постигане на съответствие с изискванията на пазара на труда, подобряване на заетостта и увеличаване на икономическия растеж.

Ако се разгледа строителният отрасъл, динамичните промени в процеса на реструктуриране на строителството, както и в другите отрасли на националното стопанство са една сериозна заявка към създаване на образование, което да се детерминира от съдържанието на професионалните дейности за различните отрасли и развитието на съответните науки, техники и технологии.

Основните съдържателни детерминанти на професионалната подготовка са изискванията, предявени от пазарната икономика, обществено-политическите условия, развитието на науката, техниката, технологиите и организацията на труда

Внедряването на новата техника и технологии в строителния отрасъл налага промени в изискванията към работниците, изразяващи се в:

- повишаване на практическата значимост на специалните и икономически знания и умения, които да им осигурят не само качествена професионална подготовка, но и целесъобразно намаляване на строителните разходи за труд, материали, енергия и други;
- формиране на инициативност, отговорно отношение, стремеж и предприемчивост за използване на новите технологии и строителни материали, съответстващи на световните стандарти, с оглед повишаване качеството на строителната продукция и съкращаване на сроковете за изграждане на строителни обекти;
- практическа готовност на кадрите и тяхната нагласа за работа с гъвкави модулни строителни системи с високи експлоатационни качества и други.;
- обогатяване на знанията за съвременната организация и структура на инвестиционния процес и умения за прилагането им на практика;
- умения за работа в екип и за поемане и носене на съвместна отговорност;

практическо владеене на чужд език. [2]

Отразените промени в техниката и технологиите на строителния отрасъл предполагат и промяна в професионалната подготовка на строителните работници чрез **формирането на практически умения и по-тясна връзка на теорията с практиката.**

Още в Концепцията за развитието на средното образование в България (1997 година) професионалната подготовка бе заложено да се развият потенциалните възможности на младите хора и вниманието се фокусираше към социално-практически аспект [3] Стратегиата предвиждаше професионалното образование и обучение да **подготвя кадри с високо качество на професионална подготовка**, отговарящо на съвременните образователни стандарти, в хармония с европейските.

Като се изхожда от понятията **"качество"** и **"качество на труда"** се стига до извода, че **качеството на професионалната подготовка (като резултат) характеризира съвкупността и степента на формираност на необходимите професионални компетенции (професионални знания, професионални умения и професионално-личностни качества) и готовността и дееспособността на кадрите за изпълнение на трудовата дейност с висока степен на самостоятелност, творчество и организираност.** Това означава, че качеството на професионалната подготовка се планира с целите на **обучението и възпитанието**, отразяващи в синтезиран вид **социалните изисквания** към подготовката на кадрите.

Качествените аспекти на професионалната подготовка се детерминират от създадените цели, съдържателни, организационно-методически и материално-технически предпоставки и условия на обучението и възпитанието на подрастващите, както и от възможностите на отделната личност. Колкото по-пълно е съпадението между социалните потребности към кадрите, внедряването и развитието

на новите технологии, техника и материали и степента на формираност на цялата съвкупност от характеристики, толкова по-високо е качеството на професионалната подготовка.

Сегашната професионална подготовка у нас не отговаря напълно на изискванията, произтичащи от пазарната икономика. Необходима е промяна в учебната документация, която да съответства на европейските образователни стандарти. Това от своя страна води до необходимостта от промени и регламентиране на съдържателната част на професионалното образование и обучение и до създаване на необходимите условия за качествена подготовка на работната сила.

В професионалните училища по строителство у нас все още се акцентира на теоретичната им подготовка. Това е един добър знак за значителните теоретични знания, но същевременно възниква въпросът какъв обем от теорията трябва да се изучава и върху коя част от подготовката да се акцентира. Като се вземат предвид новите потребности на пазара в строителния отрасъл и спецификата на изучаваната професия е необходимо да се намери оптималния вариант на съотношението между теоретичната и практическата подготовка.

От всичко до тук ясно се вижда, че **е необходимо преосмисляне на традиционните постановки за статута на практическото обучение** на учениците и на преден план излиза нуждата от **генериране на нови, съвременни идеи и постановки за обучение** на работната сила в строителството. Това с особена сила се отнася за тяхната **практическа подготовка**, предпоставка за професионализъм на строителния работник.

В периода на плановата икономика, характерна с държавно строителство, практическата подготовка в професионалните строителни училища отговаряше на тогавашните отраслови изисквания. Учебната практика се провеждаше в учебни работилници, които имаха необходимото техническо и материално оборудване, а производствената (т. нар. "изведена") практика на реални строителни обекти, които се финансираха от държавата и общините.

С настъпилите промени от реструктуриране на икономиката в Република България практическото обучение в професионалните училища по строителство не настъпиха съществени промени. При една съпоставка на предишното и сегашното обучение по практика лесно може да се установи, че е намален броят на часовете по практика за сметка на тези по теория, което намалява реално шансовете на учениците да овладеят необходимите практически умения, пряко свързани с тяхната бъдеща професия. От друга страна е влошено състоянието на учебните работилници, поради автономността на професионалните училища и оттеглянето на държавата от финансиране. Приватизацията в строителството затруднява производствената практика, тъй като фирмите все още нямат интерес да обучават ученици, поради липса на данъчни преференции. Приетият закон за професионално образование и обучение ще отвори тази система, но това ще стане реално в един по-дълъг период от време.

Други проблеми произтичат от **учебното съдържание**, което не е в пълно съответствие с промените в строи-

телния отрасъл и с европейските образователни зисквания. В тази връзка е необходимо учебното съдържание да се осъвремени в съответствие с новите технологии, техника и материали.

По отношение на **методическата подготовка** на учителите по специалните предмети може да се подчертае, че все още има какво да се желае. За тях ежегодно се предлагат разнообразни курсове за поддържаща подготовка, за повишаване на тяхната квалификация, за кариерно развитие и др. от страна на съответните образователни институции. Практиката показва, че в последните години има отлив от участие в такива курсове на учители по практика, които са основното ядро на практическото обучение. Техният брой непрекъснато намалява и поради факта, че вече не съществуват в чист вид институти за подготовка на учители по практика. В известна степен тази функция се пренесе в колежаите, чиято подготовка все още е в период на експериментиране.

Недостатъците в професионалната подготовка (на примера на строителството) се отразяват негативно върху икономическите резултати и водят до забавяне на обществения прогрес. Същевременно проявяващото се у нас през последните години влошаване на баланса на пазара на труда по отношение на съответствието между търсене и предлагане на висококвалифицирана работна сила предизвиква затруднения в производството и социално напрежение поради безработицата.

Такава ситуация е несъвместима с перспективите за развитие на страната ни в условията на глобализация и като равностоен, пълноценен член на Европейския съюз, съобразно концепциите, програмите и правилата за неговото развитие. Поради това са необходими адекватни действия за съществено подобряване на качеството на професионалното образование и обучение.^[1]

Отразените проблеми, оказващи влияние върху професионалното образование и обучение, а от там и върху практическата подготовка на учениците, предполагат

търсене на нови решения за обучение на учениците от професионалните строителни училища с оглед по-добра професионална подготовка и успешна реализация по изучаваната професия.

В тази посока би могло, след задълбочено проучване и анализ на европейския опит в професионалното образование и обучение на строителните кадри, да се изберат и приложат само тези постановки, които успешно биха се реализирали у нас, като се вземат предвид специфичните български условия и се запазят добрите традиции на професионалното образование в България.

Изложените постановки подчертават голямата актуалност на този проблем. Вече, когато сме членове на Европейския съюз се взимат необходимите мерки и се осъществяват адекватни действия за хармонизиране на нашето професионално образование с европейското. Разбира се, това изисква технологично време и значителни ресурси (човешки и материални), но посоката е такава. В настоящия момент у нас се реализират редица образователни проекти, финансирани от Европейския съюз, с чиято помощ нашето професионално образование ще се хармонизира максимално с европейското.

Литература

- „Европа 2020“ стратегията на ЕС за растеж през следващото десетилетие.
http://ec.europa.eu/europe2020/index_bg.
- Пътят към Европа на знанието С., Федерация на дружествата за разпространение на знания, 2001.
- Концепция за развитие на средното образование в Република България. С., МОНТ, 1997.
- Баткова, Е. Теоретически основи на съдържанието на професионалната подготовка. С., Автореферат, 1990.
- Баткова, Е. За съдържанието на професионалната подготовка. С., *Народна просвета*, 1986.